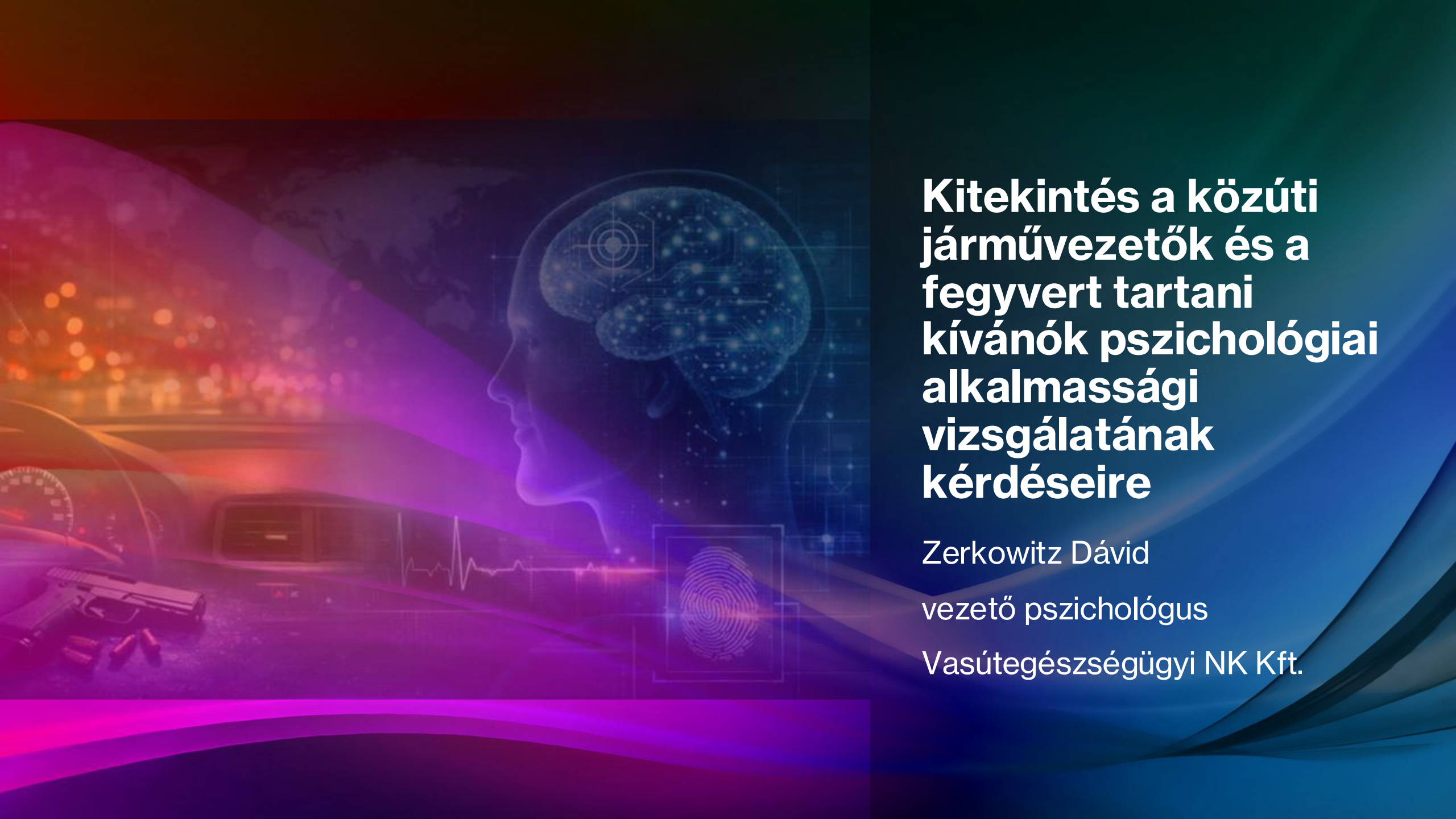

Kitekintés a közúti járművezetők és a fegyvert tartani kívánók pszichológiai alkalmassági vizsgálatának kérdéseire

Zerkowitz Dávid

vezető pszichológus

Vasútegészségügyi NK Kft.

Jogi vonatkozások

Vizsgálatok jogi háttere - fegyveres

- Fegyveres
 - 22 / 1991. (XI.15.) NM rendelet
 - Beutaló (orvos >> pszichológus)
 - Kizáró okok nincsenek definiálva – kategória mellé szintek beállítása?
 - Ld. vasúti (203 / 2009) : átlagos / átlag feletti
- EU:
 - **Directive (EU) 2021/555** – minimumkövetelmények
 - tagállamok **szigoríthatnak** >> nagy a különbségek
 - Ausztria: érvényes vadászvizsga (Jagdkarte) mentességet jelenthet
 - Szlovénia: pszichológia az orvosi vizsgálat részeként
- USA:
 - tiltó okok + NICS logika (nem “alkalmassági vizsgálat”, hanem jogi kizárás)

Vizsgálatok jogi háttere - közúti

- EU
 - Minimumkövetelmények
 - 4. vezetői engedély irányelv
 - Vision zero
- HU
 - 444 / 2017 (XII. 27) – pályaalakmassági vizsgálat
- Vizsgálati jogosultság
 - Szakértőt a cipőboltból

Vizsgálatok jogi háttere - közúti

- **10/C. §^{*}** (1) A pályaalakmasságot korlátozó vagy kizáró okok a következők:
 - a) elégtelen észlelési teljesítmény,
 - b) a közlekedési helyzetek biztonságos megoldásához szükséges felismerési és döntési képesség hiánya vagy nem kielégítő szintje,
 - c) a jármű irányításához szükséges mozgási képességek hiánya vagy nem kielégítő szintje,
 - d) a figyelmi teljesítmény nem kielégítő szintje
 - e) az észlelési, a döntési és a mozgási tevékenység összerendezettségének hiánya,
 - f) az értelmi működések nagymértékben csökkent szintje, ezen belül kiemelten ennek a gyakorlati gépjárművezetői tevékenységben való megnyilvánulása,
 - g) a közlekedési magatartást befolyásoló személyiségvonások, amelyek fokozott baleseti veszélyeztetettségre utalnak,
 - h) a gépjárművezetői teljesítmény szélsőséges ingadozása, terhelés, fáradtság vagy monotonia hatására,
 - i) a jármű vezetéséhez szükséges jártasságok és készségek elsajátítására való képtelenség,
 - j) a pszichés kifáradás,
 - k) foglalkozási (életkori) sajátosságokból eredő, kedvezőtlen személyiségkép.

Vizsgálatok jogi háttere - adatmegosztás

- Pszichológiai adatbázis hiánya
 - Minden ágazatban....
- EESZT
 - Hozzáférés > klinikai ellátás hívta életre: ez a kulcs
 - Első lépésben: végzettséghez kötött
 - Második lépésben: kezelői státus
 - Pszichológus kizárása kezelői státustól függetlenül
 - Tevékenység-alapú hozzáférés?
 - Ausztria: ELGA – pszichológus is hozzáférhet – ellátás alapú szabályozás
 - Finnország: KANTA - kliens dominált hozzáférési szabályozás
 - Észtország: licencelt szolgáltatók

Eszközök

Mérési célok

- EU - közúti
 - pszichomotoros tempó / reakcióidő
 - megosztott figyelem, monotonitástűrés
 - végrehajtó funkciók / gátlás, kockázatvállalás
 - személyiség: impulzivitás, agresszió, normakövetés, stressztűrés
 - strukturált interjú: szabályszegési mintázat, addiktív rizikó, alvás/fáradás
- EU – fegyveres
 - Felelősségvállalás
 - Impulzivitás
 - Agresszió

Vizsgálatok – gyakorlati tapasztalatok

- Nehezen harmonizálható - "Ki viszi át?"
- Egyre kevesebb „örökjogos” teszt
 - kredit / vizsgálat >> aránytalanul drága, kis választék
- Alacsony számú tesztek használata vs. OMFI-előírás
- Vizsgálóhelyeken jellemzően képességek / pszichofiziológia marad ki > döntési képesség > mentálisan egészséges alanynál is jelentkezhet problémaként
- Tájékoztatás:
 - Megtörtént?
 - **Megértették?**

Kitekintés

Kitekintés - vizsgálati fókusz

- Képesség vs. viselkedés
- Alkohol, tudatmódosító szerek
 - Hatások: hiedelmek vs. Valóság
 - Tájékozatlanság
 - Addikció kezelése és alkalmasság
- Tudatmódosító szerek
 - Környező országok - legalizálódási folyamat
 - Attitűd: "Ha ott lehet, mi itt miért nem?" / "Boomerség"
 - Hazugságkutatásban: szégyenérzet megszűnik, metakomm. jelek csökkennek
- Közút:
 - "Nem a tempó gyors, hanem az 50 km elavult"

Felelősség áthelyezése, biztonság iránti motiváció megváltozása

Korjellemzők

Seniorok helyzete

- Kevesebb aktív részvétel
- Kulcstényező: belátási képesség
- Közút: forgalomban való részvételi arány korrekciója után
 - Relatív legkevesebb baleset
 - Magasabb sérülési, halálozási arány
- Gyakori az önszabályozás (v.ö.: fiatalok)
- Nincs egységes EU retest szabályozás
 - EP 2025: tagállami mozgástér megerősítése
 - Önértékelő felmérés...
- Háziiorvosi rendszeren irreális nyomás

Seniorok - háziorvosi vizsgálat

- Utánkövetés
 - Változások lassúak, nehezen detektálhatóak
- Anamnézis:
 - Koccanás
 - Majdnem baleset
 - Rendőri intézkedés
 - Eltéved
 - Forgalomban ingerlékeny
 - Családi beszámolók

Seniorok - kognitív kockázat

- Önreflexió
- Megosztott figyelem
- Task switching
- Feldolgozási sebesség lassulása
- Gátlás, tervezés
- Komplex forgalmi szituációk - helyzetfelismeré

AI

AI - felhasználási területek és kockázatok

- Kockázatbecslés +
- Éberség / fáradtság detektálása +
- Döntéstámogatás +
- Szimulátorok +

- Döntés, felelősség áthelyezése -
- Teszteredmények értelmezése (ld. online személyiségtesztek) -

- EU AI Act (2024/1689) - high-risk rendszerek megkülönböztetése

Mesterséges intelligencia $\neq$ mesterség + intelligencia